Опрацьовано звернень	1116
Звернень на «гарячу лінію» Уповноваженого	2052
Відновлено прав (зокрема за колективними зверненнями та ініціативно)	238
Опрацьованих НПА	158
Здійснено моніторингів	69
Кількість запитів та ініціативних листів	1670
Кількість публікацій, роз'яснень, інформаційних матеріалів та ін.	240

В Індексі верховенства права[1] за критерієм «Рівне ставлення та відсутність дискримінації» Україна 2023 року посіла 59 місце серед 142 країн, знизивши показник порівняно з минулими роками.

Із набуттям статусу держави-кандидата в члени ЄС потреба відповідати міжнародним стандартам рівності та недискримінації посилилася, адже на шляху до європейської інтеграції Україна має виконати низку зобов'язань у галузі захисту прав людини та зокрема запобігання дискримінації. У зв'язку із цим навесні 2023 року Уповноважений звернувся до Європейської мережі органів з питань рівності (EQUINET) щодо набуття членства в організації. Це об'єднання органів з питань рівності, які борються з дискримінацією на національному рівні. До EQUINET можуть входити інституції з питань рівності, що провадять діяльність в ЄС і країнах-кандидатах у члени ЄС. У вересні делегація EQUINET відвідала Україну, а у жовтні було одноголосно підтримано членство України в Мережі всіма її учасниками.

Вступ України в EQUINET засвідчує відданість України цінностям прав людини, справедливості та рівності попри час війни за незалежність, а також свідчить про визнання європейським співтовариством боротьби України за рівні права.

Водночас у висновку Європейської комісії щодо заявки України на членство в Європейському Союзі звернуто увагу на слабкий механізм притягнення до відповідальності за дискримінацію.

У КУпАП досі відсутня стаття, яка передбачала б адміністративну відповідальність за дискримінацію, попри те, що цього вимагає Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», відповідно до якого особи, винні в порушенні вимог законодавства про запобігання та протидію дискримінації, несуть, зокрема, адміністративну відповідальність.

Проєкт Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації» (реєстр. № 5488 від 13 травня 2021 року)[2], яким запроваджується адміністративна відповідальність за дискримінацію, узгоджується понятійний апарат щодо кваліфікації різних форм і проявів нетерпимості, посилюється роль Уповноваженого, досі не прийнятий попри те, що це передбачено в пункті 52 Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншого, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 року № 1106[3].

Phoca PDF

Уповноважений протягом 2023 року двічі звертався до Голови Верховної Ради України щодо прискорення розгляду законопроєкту № 5488 у парламенті. 23 травня 2023 року профільний Комітет Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності на засіданні розглянув законопроєкт № 5488 і рекомендував Верховній Раді України за результатами розгляду прийняти в першому читанні за основу. Утім, законопроєкт так і не був розглянутий парламентом.

1. Захист від дискримінації

1.1. Запобігання та протидія поширенню мови ворожнечі

У березні 2023 року набув чинності Закон України «Про медіа», яким заборонено поширювати на території України в медіа та на платформах спільного доступу до відео висловлювання, що розпалюють ненависть, ворожнечу чи жорстокість, підбурюють до дискримінації чи утисків стосовно окремих осіб і груп осіб за ознакою етнічного чи соціального походження, громадянства, раси, релігії та вірувань, віку, статі, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, інвалідності або за іншими ознаками, а Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення (далі – Національна рада) отримала повноваження накладати санкції за відповідні порушення.

Задля реалізації своїх повноважень Національна рада спільно з органом спільного регулювання розробляє та затверджує критерії віднесення інформації до такої, що порушує зазначені в законі заборони. До затвердження відповідних критеріїв Національна рада обґрунтовує застосування обмежень, передбачених частиною першою цієї статті, самостійно у своїх рішеннях.

Для посилення взаємодії щодо реагування на виявлену в медіа мову ворожнечі Уповноваженим укладено Меморандум про співпрацю з Національною радою.

У межах цієї співпраці Секретаріат Уповноваженого долучився до напрацювання критеріїв віднесення інформації до такої, що може розпалювати ненависть, ворожнечу чи жорстокість, підбурювати до дискримінації чи утисків до окремих осіб чи груп осіб. Такі критерії вже напрацьовано за низкою ознак: сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність, інвалідність, релігійні переконання, етнічне походження, соціальний статус та ін.

До Уповноваженого звернулися народні депутатки України щодо порушення принципів рівності та недискримінації в одному із ефірів телемарафону «Єдині новини» у слоті телеканалу «Рада», під час якого ведуча у розмові з гостем допустила упереджене та некоректне висловлювання стосовно людей з аутизмом.

У межах відкритого провадження Уповноваженого Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення вжила заходів державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства у сфері медіа ТОВ «КІНОКІТ», що виготовляє інформаційні, інформаційно-аналітичні програми та передачі для телеканалу «Рада», а саме:

- підтверджено допущення ведучою ефіру упередженого та некоректного висловлювання

Phoca PDF

стосовно людей з аутизмом;

- ТОВ «КІНОКІТ» надало пояснення щодо зазначеного інциденту;

- здійснено роз'яснювальну роботу з ведучою щодо дотримання стандартів журналістської етики;

- ведуча публічно вибачилася в прямому ефірі.

1.2. Безбар'єрність

Безбар'єрність – це підхід до формування та реалізації державної політики для забезпечення доступу до різних сфер життєдіяльності всім групам населення, не залишивши когось осторонь.

Люди з інвалідністю часто зазнають необґрунтованих обмежень реалізації своїх прав у різних сферах суспільних відносин, а відсутність безбар'єрних рішень унеможливлює користування послугами нарівні з іншими: некоректна комунікація, ускладнений доступ до транспортної інфраструктури та об'єктів фізичного оточення, недостатня адаптації інформації та сервісів, перешкоди у доступі до освіти, роботи, дозвілля та ін.

У межах розгляду звернення мешканця Гусятинської громади Тернопільської області, особи з інвалідністю, щодо недоступності для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення середовища та послуг на території громади, було здійснено виїзний моніторинг доступності.

На виконання рекомендацій Уповноваженого, наданих за результатами моніторингу, органом місцевого самоврядування вжито таких заходів:

- забезпечено доступність всередині триповерхової адміністративної будівлі: наявні три сходові електропідйомники для осіб з інвалідністю з порушеннями опорно-рухового апарату;

- придбано тактильні таблички, маркувальну стрічку та наліпки на поручні сходів;

- почато ремонтні роботи з перепланування санітарних приміщень відповідно до вимог доступності на першому поверсі адміністративної будівлі;

- для облаштування відокремлених місць для паркування транспортних засобів осіб з інвалідністю на прилеглій території адміністративної будівлі придбано відповідні дорожні знаки.

Крім того, створено консультативно-дорадчий орган – Комітет забезпечення доступності осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури при виконавчому комітеті органу Гусятинської селищної ради та затверджено Положення про нього.

Архітектурна недоступність стає на заваді соціальній інтеграції та, з-поміж іншого, реалізації

Phoca PDF

права на дозвілля, участі у культурному житті, проведенні відпочинку, що гарантовані статтею 30 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю.

Забезпечення доступності публічних послуг і сервісів для осіб з інвалідністю – важливий складник створення інклюзивного середовища, адже гарантована Конституцією України рівність усіх людей в їхніх правах і свободах означає потребу забезпечити їм рівні можливості і матеріального, і процесуального характеру для реалізації однакових за змістом та обсягом прав і свобод. Так, зафіксовано випадки неналежного виконання окремими посадовими особами територіальних органів Державної міграційної служби України своїх посадових обов'язків, що призвело до порушення прав громадян.

До Уповноваженого звернулася громадянка К. в інтересах своєї дитини з інвалідністю з у зв'язку з неможливістю отримати паспорт громадянина України вперше.

У зв'язку із досягненням сином заявниці 14-річного віку до територіального підрозділу ДМС було подано документи для оформлення дитині паспорта громадянина України вперше. Проте працівники територіального підрозділу ДМС відмовляли їй у видачі паспорта дитини, а її син особисто не міг відвідати установу та отримати свій паспортний документ, оскільки він є особою з інвалідністю.

У результаті реагування Уповноваженого 14-річному хлопцю оформлено паспорт громадянина України та видано працівниками ДМС за місцем проживання дитини.

Серед питань, з якими звертаються до Уповноваженого люди з інвалідністю, – порушення їхнього права на ведення незалежного способу життя та безбар'єрність, частка яких стосується недоступності житла. Згідно зі статтею 30 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» житло (житлове приміщення), займане особами з інвалідністю або сім'ями, у складі яких вони є, під'їзди, сходові майданчики будинків, в яких мешкають особи з інвалідністю, мають відповідати вимогам щодо безперешкодного доступу та бути пристосованими до потреб таких осіб, а також обладнано телефонним зв'язком.

У разі невідповідності житла (житлових приміщень), в якому проживає особа з інвалідністю, вимогам щодо безперешкодного доступу осіб з інвалідністю і неможливості його пристосування до потреб таких осіб за їх заявою або заявою їх законних представників здійснюють заміну такого житла (житлових приміщень). Така заміна житла здійснюють органи місцевого самоврядування. Порядок заміни житла (житлових приміщень), в якому проживає особа з інвалідністю, у разі його невідповідності вимогам щодо безперешкодного доступу та неможливості пристосування до потреб осіб з інвалідністю затверджується Кабінетом Міністрів України (стаття 42-1 Житлового кодексу України). Проте такий порядок урядом України не затверджено.

На вирішення проблем недоступності різних сфер життя спрямована Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Цього року затверджено План заходів[4] з її реалізації на 2023–2024 роки. Пріоритети на 2024 рік – забезпечення безбар'єрності освітніх, медичних, банківських, транспортних, соціальних, адміністративних послуг, послуг із працевлаштування та ін. упродовж усього маршруту користувача, з урахуванням потреб кожної людини, а також безбар'єрність у громадах – упровадження на

Phoca PDF

місцевому рівні рішень, розроблених Кабінетом Міністрів України, задля можливості отримати безбар'єрні послуги у громаді.

Секретаріат Уповноваженого взяв участь у розробці Типової загальної короткострокової програми підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування «Забезпечення створення безбар'єрного простору на засадах рівності, недискримінації, доступності та інклюзії», яка вже затверджена наказом Національного агентства України з питань державної служби № 159-23 від 29 вересня 2023 року[5].

1.3. Захист від дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності

За даними рейтингу ILGA[6] (Міжнародної асоціації лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерних й інтерсексуальних людей) 2023 року Україна посіла 39 місце із 49 країн за рівнем забезпечення прав ЛГБТІК-людей. Рейтинг сформовано на підставі оцінки таких критеріїв: рівність і наявність дискримінації; сім'я; злочини на ґрунті ненависті та мова ворожнечі; юридичне визнання гендеру; тілесна недоторканність інтерсекс-людей; простір громадянського суспільства; захист ЛГБТІК на рівні закону.

За даними Всеукраїнського опитування «Сприйняття ЛГБТ людей та їх прав в Україні», впродовж року знизилася частка осіб, які негативно ставляться до ЛГБТІК-людей із 38% до 34% та збільшився відсоток позитивного ставлення до ЛГБТІК-людей – з 13% до 15,5%. Сумарна кількість тих, хто ставиться позитивно або байдуже, – 61%, тобто більшість населення України[7].

Результати розгляду звернень до Уповноваженого, а також моніторингу ЗМІ та інших відкритих джерел підтверджують наявність дискримінаційних практик стосовно ЛГБТІК-людей.

Продовжують вчинятися злочини з мотивів нетерпимості. У звіті Правозахисного ЛГБТ Центру «Наш світ»[8] щодо становища ЛГБТК-людей в Україні 2023 року йдеться про те, що було зафіксовано 25 випадків дій на ґрунті гомофобії/трансфобії та мови ворожнечі з боку приватних осіб або груп осіб. У 10 випадках зафіксовано порушення з боку представників поліції. П'ять випадків порушень прав за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності було задокументовано у Збройних Силах України.

У серпні Уповноважений виявив інформацію про побиття трансгендерної жінки-військової у Львові. За словами потерпілої, вона зазнала нападу через сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність, в той час, коли спілкувалася зі своїм партнером за допомогою відеозв'язку.

Уповноважений звернувся до органів поліції щодо вжиття заходів реагування та розслідування вказаного правопорушення з обов'язковим дослідженням мотиву нетерпимості.

Відомості про вчинення кримінального правопорушення внесено в Єдиний реєстр досудових розслідувань за ознаками вчинення умисних дій, поєднаних з насильством, спрямованих на пряме обмеження прав за ознаками статі, інших переконань.

У жовтні Галицький районний суд Львова визнав обвинуваченого винним у вчиненні

Phoca PDF

кримінального правопорушення, передбаченого частиною другою статті 161 КК України, та призначив йому максимально можливий штраф за цією статтею – 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто 17 000 гривень.

Залишається актуальною проблема кваліфікації таких злочинів без урахування мотиву нетерпимості. Як і раніше, кримінальні провадження часто відкривають за ознаками вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтями 125 («Легкі тілесні ушкодження») та 296 («Хуліганство») КК України. Так, у травні 2023 року Секретаріат Уповноваженого звернувся до ГУ НП у Київській області щодо вчинення в Києві правопорушення з імовірним мотивом нетерпимості за ознакою сексуальної орієнтації. Згодом було з'ясовано, що під час досудового розслідування відбулася перекваліфікація вчиненого правопорушення з частини другої статті 161 КК України («Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками») на частину другу статті 296 КК України («Хуліганство»).

У зв'язку із цим Секретаріат Уповноваженого звернувся до Київської міської прокуратури для здійснення перевірки правомірності прийнятих рішень і вичерпності, повноти і неупередженості вжитих заходів. Позиція Київської міської прокуратури полягала в тому, що відсутність прямої згадки ознак сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності у диспозиції статті 161 КК України унеможливлює кваліфікацію вчиненого діяння за цією статтею (прим.: ця стаття містить вказівку на «інші ознаки»).

Прокуратура надіслала до суду обвинувальний акт у вчиненні хуліганства. Призначаючи покарання обвинуваченим, суд врахував обставину, яка обтяжує покарання, – вчинення кримінального правопорушення на ґрунті статевої належності. Обвинуваченим призначено покарання у вигляді 2 років позбавлення волі та на підставі статті 75 КК України звільнено від відбування покарання з випробуванням із встановленням іспитового терміну 1 рік. Суд також частково задовольнив цивільний позов потерпілого та призначив відшкодування йому моральної шкоди у розмірі 60 тис грн.

Попри те, що статева належність і сексуальна орієнтація – різні категорії, важливою є спроба суду належним чином відреагувати на злочин ненависті.

Водночас цей приклад є черговим підтвердженням того, що на практиці існують проблеми із застосування статті 161 КК України, а антидискримінаційне законодавство України потребує вдосконалення.

На потребі включення ознаки сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності до КК України як захищеної, а також визнання мотиву нетерпимості за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності обставиною, що обтяжує покарання, наголошено Європейською комісією проти расизму та нетерпимості (ЄКРН) у рамках 5 циклу моніторингу[9]. Зазначене є однією з пріоритетних рекомендацій ЄКРН для України, яка, однак, досі залишається невиконаною.

Крім того, про потребу таких законодавчих змін ішлося під час восьмого засідання Діалогу з прав людини між Україною та ЄС, операційні висновки за результатами якого містять

Phoca PDF

відповідну рекомендацію для України.

Із труднощами під час реалізації своїх прав і свобод стикаються громадяни України з-поміж ЛГБТІК, які наразі проживають за кордоном. Зокрема один із кейсів, над яким працював Уповноважений 2023 року, стосувався сприяння у визнанні гендерної ідентичності громадянки України, яка проживає у Республіці Франція.

До Уповноваженого звернулася громадянка України щодо обмеження органами державної влади її права на гендерну ідентичність.

Заявниця, яка наразі проживає за кордоном (Французька Республіка), отримала відмову від органів реєстрації актів цивільного стану Міністерства юстиції України у внесенні змін до свідоцтва про народження, пов'язаних зі зміною (корекцією) статі, яку здійснила за кордоном.

Відмова була обґрунтована тим, що документ, виданий французькою медичною установою на підтвердження зміни (корекції) статі, не відповідає зразку, передбаченому українським законодавством, та з нього неможливо встановити ступінь втручання в організм заявниці.

В умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України приїхати в Україну та пройти обстеження в закладі охорони здоров'я України для отримання українського документу про корекцію статі заявниця не могла з міркувань безпеки.

Завдяки співпраці Уповноваженого з Міністерством юстиції України та МЗС України забезпечено прийом заявниці у консульській установі Посольства України у Французькій Республіці; подання заявницею заяви та документів для внесення змін до актового запису про народження, передбачених Правилами внесення змін до актових записів цивільного стану, їх відновлення та анулювання, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 12 січня 2011 року № 96/5; консульською установою сформовано належний пакет документів; органами реєстрації актів цивільного стану внесено зміни до свідоцтва про народження заявниці.

Свідоцтво особисто вручено заявниці у консульській установі Посольства України у Французькій Республіці.

У межах дослідження становища ЛГБТКІ+ біженців і біженок за кордоном[10], встановлено, що у країнах, менш дружніх до ЛГБТКІ-спільноти (Польща, Румунія чи Словаччина), більше респондентів відчувають небезпеку через ставлення суспільства та законодавство, яке не визнає їхні сім'ї. Представники ЛГБТКІ-спільноти, які були змушені виїжджати за кордон у зв'язку зі збройною агресією проти України, в країнах із більш лояльним законодавством (Німеччина, Австрія), почуваються вільніше, а визнання їхніх стосунків державою мало вирішальне значення у виборі країни проживання.

Невизнання реєстрованих партнерств для ЛГБТІК-партнерів залишається системною проблемою в Україні. 2023 року до Верховної Ради України було подано Проєкт Закону «Про інститут реєстрованих партнерств» від 13 березня 2023 року (реєстр. № 9103)[11], покликаний вирішити цю проблему. Уповноважений підтримав зазначений законопроєкт.

Утім, ця законодавча ініціатива подекуди викликала негативну суспільну реакцію. Зокрема

Phoca PDF

різні органи місцевого самоврядування зверталися до Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України щодо неприпустимості прийняття законопроєкту № 9103 від 13 березня 2023 року та запровадження в Україні реєстрованих партнерств для одностатевих пар.

Результати загальнонаціонального телефонного опитування, яке здійснював Київський міжнародний інститут соціології у травні 2023 року, виявили, що право ЛГБТ+ людей на цивільне партнерство підтримують (повністю або частково) 67% респондентів (варіанти відповідей «повністю погоджуюся», «скоріше погоджуюся», «як погоджуюсь, так і не погоджуюсь»)[12].

Розгляд і прийняття законопроєкту № 9103 чи іншого законопроєкту, який вирішуватиме проблему невизнання одностатевих партнерств в Україні, важливі в контексті виконання рішення Європейського суду з прав людини від 01 червня 2023 року в справі «Маймулахін і Марків проти України»[13], у якому Суд встановив, що необґрунтована відмова заявникам з України у правовому визнанні та захисті будь-якої форми, порівняно з різностатевими парами, становить дискримінацію заявників за ознакою їхньої сексуальної орієнтації.

1.4. Захист від дискримінації за ознакою статі та дотримання рівних прав і можливостей жінок і чоловіків. Насильство за ознакою статі

Україна вживає послідовних заходів для досягнення Цілей сталого розвитку 5 (Гендерна рівність), виконання рекомендації Єврокомісії для прискорення процесу вступу до ЄС, зокрема щодо формування політики рівності та забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, приймає законодавчі акти та впроваджує ініціативи, покликані поліпшити становище жінок і зменшити гендерний розрив.

В індексі гендерного розриву (Global Gender Gap Report[14], який щороку випускає World Economic Forum) Україна посіла 66 місце зі 146 досліджуваних країн, поліпшивши показник порівняно з попереднім роком на 15 позицій.

Водночас залишаються проблеми, над вирішенням яких триває робота, зокрема:

- ефективне та злагоджене функціонування національного механізму забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків;

- забезпечення рівної участі жінок у різних сферах економічної діяльності;

- видимість жінок на керівних посадах і залученість до усіх етапів прийняття рішень;

- залучення жінок до вирішення конфліктів, відновлення миру та захисту жінок від насильства під час конфлікту.

Крім того, жінки і надалі стикаються із сексизмом, насильством за ознакою статі, зокрема сексуальними домаганнями, проявами неповаги та приниженням їхньої гідності через стать, зокрема з боку посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, недостатнім сприянням їхній економічній і соціальній активності.

Phoca PDF

До Уповноваженого надійшло звернення щодо дискримінації окремих категорій жінок (які мають дітей дошкільного віку; самостійно утримують і виховують дітей; є багатодітними матерями), які виявили намір стати поліцейськими офіцерами громади, у зв'язку із потребою пройти навчання тривалістю 85 днів у віддаленій області.

Уповноважений звернувся до Національної поліції України та Харківського національного університету внутрішніх справ, на базі якого відбувалося навчання, щодо врегулювання цього питання.

За результатами розгляду листа Уповноваженого та подальших обговорень прийнято рішення про надання можливості поліцейським вказаних категорій поселення із дітьми у гуртожиток і розміщення в кімнатах сімейного типу, а в разі їх відсутності – поселення поза межами навчального закладу з дотриманням вимог розпорядку навчального дня.

Внаслідок цього одна жінка-поліцейська, яка має дитину віком 10 років, скористалася наданою можливістю.

Проблемне питання – нерівний розподіл сімейних обов'язків, обмежені можливості поєднання професійних і сімейних обов'язків, що є бар'єрами для реалізації жінками права на економічну та політичну діяльність.

Крім того, наявний гендерний розрив в оплаті праці, пов'язаний із зайнятістю значної частки жінок у видах економічної діяльності з нижчою оплатою праці та на посадах нижчого рівня в усіх секторах економіки. У межах міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» уряд України визначив зобов'язання щодо зменшення розриву в оплаті праці жінок і чоловіків, розвитку інклюзивного та гендерно чутливого публічного простору (дружнього до сімей з дітьми та маломобільних груп населення).

Кабінет Міністрів України, як член коаліції «Економічна справедливість та права» міжнародної ініціативи «Коаліція дій для сприяння досягненню гендерної рівності», взяв на себе зобов'язання до 2026 року скоротити гендерний розрив в оплаті праці до 16%[15], [16].

Для цього 15 вересня 2023 року схвалено Національну стратегію подолання гендерного розриву в оплаті праці на період до 2030 року та затверджено операційний план заходів з її реалізації на 2023–2025 роки[17].

У Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок[18] встановлено, що для досягнення рівності жінок і чоловіків потрібно вживати заходів задля зміни соціальних і культурних моделей поведінки чоловіків і жінок для досягнення викорінення забобонів, звичаїв та всіх інших проявів, що ґрунтуються на ідеї неповноцінності чи зверхності однієї зі статей або стереотипності ролі чоловіків і жінок.

Загальнополітична рекомендація № 15 про боротьбу з мовою ворожнечі, прийнята Європейською комісією проти расизму та нетерпимості 08 грудня 2015 року, наголошує на потребі протидії сексизму, розглядаючи його як мову ворожнечі.

Phoca PDF

Уповноважений відкрив провадження за зверненням студенток Навчально-наукового Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка (далі – Інститут) щодо порушення викладачем Інституту норм педагогічної етики, систематичних дискримінаційних за ознакою статі висловлювань, порушень принципів гендерної рівності та недискримінації у своїй викладацькій діяльності.

Заявниці повідомили, що вони двічі зверталися до адміністрації Інституту з проханням відсторонити викладача від навчального процесу, проте отримували відмову у розгляді цього питання та рекомендацію звернутися за захистом деінде.

Після звернення Уповноваженого до МОН України Постійна комісія Вченої ради КНУ імені Тараса Шевченка з питань етики (далі – Комісія) створила відповідну робочу групу, яка дійшла висновків про порушення викладачем положень 3.1. та 3.3. Етичного кодексу університетської спільноти, а формальний підхід керівництва, вченої ради та студентського парламенту Інституту до зазначених порушень призвів до репутаційних втрат інституту та Університету загалом.

Враховуючи статутні повноваження Університету та Комісії, а також рекомендаційний характер висновків Комісії, учасники засідання ухвалили рекомендувати:

- керівництву Університету вжити адміністративних заходів щодо науково-педагогічних працівників, які допустили зазначені порушення;

- адміністрації Інституту спільно з представниками студентського парламенту розробити подальшу стратегію уникнення негативних наслідків конфліктних ситуацій у колективі;

- трудовому колективу Інституту провести збори, на яких наголосити на потребі виконання науково-педагогічними працівниками не лише персональних пунктів контракту, а й фіксованих умов, згідно з якими науково-педагогічний працівники беруть на себе відповідальність дотримуватися Етичного кодексу університетської спільноти та Порядку запобігання та протидії дискримінації, булінгу, гендерно-обумовленому насильству, що закріплено у типовому контракті з науково-педагогічним працівником.

На підставі висновків Комісії за порушення положень Етичного кодексу університетської спільноти Університету винесено догану викладачу, на дії якого скаржилися, та завідувачці кафедри, до якої входить викладач.

Уповноважений зафіксував випадки поширення дискримінаційної за ознакою статі реклами. Завдяки співпраці з Державною службою України з питань безпечності харчових продуктів і захисту споживачів, ВГО «Українська Асоціація Маркетингу» розповсюдження такої реклами було зупинено, а до замовників і розповсюджувачів такої реклами застосовано штрафні санкції. Усього 2023 року головними управліннями Держпродспоживслужби в областях та в Києві заведено 119 справ про порушення вимог пунктів 2, 15 частини першої статті 8 Закону, за якими на кінець 2023 року прийнято 34 рішення про усунення порушень або зупинення реклами та 93 рішення про накладення штрафів на загальну суму 293,7 тис. грн.

Крім того, Уповноважений фіксував дискримінаційні оголошення про вакансії (прийом на

Phoca PDF

роботу). Проте на період дії воєнного стану Держпраці як центральний орган виконавчої влади, який згідно зі статтею 24-1 Закону України «Про рекламу» наділений повноваженнями накладати штраф за поширення дискримінаційних оголошень про прийом на роботу, та територіальні органи Держпраці не здійснюють перевірки щодо дотримання вимог Закону України «Про рекламу». Це пов'язано з тим, що статтею 16 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» обмежено коло питань, що можуть бути досліджені під час здійснення заходів державного нагляду (контролю) за дотриманням законодавства про працю у період дії воєнного стану.

Наказом Міністерства економіки України № 5782[19] Держпраці дозволено впродовж періоду воєнного стану здійснювати позапланові заходи державного нагляду (контролю) у сфері охорони праці, гігієни праці, а також з питань нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю лише з підстав, визначених абзацами п'ятим, восьмим і дев'ятим частини першої статті 6 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

У зв'язку із цим заходи контролю щодо порушення вимог статті 24-1 Закону України «Про рекламу» 2023 року Держпраця не проводила.

Уповноважений звернувся до Кабінету Міністрів України з пропозицією розглянути можливість відновлення здійснення Держпрацею позапланових заходів державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства про рекламу щодо реклами про вакансії (прийом на роботу) та внесення відповідних змін до наказу № 5782.

Мінекономіки поінформувало Уповноваженого про те, що наразі це питання не розглядається, оскільки уряд вніс на розгляд Верховної Ради України законопроєкт реєстр. № 9219[20], яким запропоновано здійснити перерозподіл функцій між центральними органами виконавчої влади, зокрема що стосується контролю за дотриманням законодавства про рекламу – вакансії (прийом на роботу).

1.4.1 Запобігання домашньому насильству

Дотримання прав осіб, які постраждали від домашнього насильства, – один із ключових напрямів діяльності Уповноваженого, особливо в контексті ратифікації Україною Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Відповідно до Стамбульської конвенції постраждалим особам потрібно забезпечити якнайкращі захист і підтримку, сприяти їхньому фізичному, психологічному та соціальному відновленню, що безумовно потребує додаткових зусиль в умовах воєнного стану.

Домашнє насильство є однією з форм гендерно зумовленого насильства, від якого непропорційно більше страждають жінки, що підтверджується тим, що впродовж 2023 року до органів національної поліції від жінок надійшло 196 411 звернень щодо вчинення домашнього насильства. Тим часом від чоловіків надійшло 46 951 таких звернень.

За інформацією Нацсоцслужби, до структурних підрозділів обласних і Київської міської державних адміністрацій, до компетенції яких належить питання здійснення заходів у сфері

Phoca PDF

запобігання та протидії домашньому насильству, упродовж 2023 року надійшло 251 954 звернень щодо домашнього насильства**,** що на 44% більше порівняно з аналогічним періодом минулого року – 175 265 звернень). За інформацією Національної поліції 2023 року зареєстровано 291 428 заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, пов'язані з домашнім насильством, що на 19% більше, аніж упродовж 2022 року (244 381 заяв і повідомлень). Для негайного припинення домашнього насильства органи Національної поліції 2023 року винесли 98 947 термінових заборонних приписів стосовно кривдників (за 2022 рік було винесено 43 341 терміновий заборонний припис).

Не зважаючи на поступові кроки уповноважених органів державної влади в напрямі вдосконалення, система захисту прав осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, потребує покращення наявного механізму.

Під час розгляду звернень виявлено прогалини у системі взаємодії відповідальних суб'єктів, байдуже ставлення посадових осіб і фактичну бездіяльність, тимчасом як домашнє насильство несе безпосередню загрозу постраждалим особам.

До Уповноваженого звернулася громадянка з питань захисту від домашнього насильства, яке вчиняв її колишній співмешканець. Заявниця зазначала, що чоловік, від рук якого вона потерпає, є громадянином РФ та має прострочену посвідку на тимчасове проживання на території України.

Уповноважений скерував листи до обласної військової адміністрації, Служби безпеки України, окружної прокуратури однієї з областей та ГУ НП у цій області. Під час розгляду зазначеного звернення було опрацьовано відповідь обласної державної (військової) адміністрації, де вказувалась інформація про вжиті заходи щодо захисту громадянки від домашнього насильства.

Через декілька днів після надання Уповноваженому відповіді обласною державною (військовою) адміністрацією заявницю знайшли вбитою у власному помешканні. У злочині підозрюють її колишнього співмешканця. Для реагування на ймовірне порушення вимог законодавства України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству за дорученням Уповноваженого було здійснено позаплановий моніторинговий візит до обласної військової адміністрації. Члени моніторингової групи виявили порушення у забезпеченні координації діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, та їх взаємодії на регіональному рівні.

За результатами позапланової перевірки: оголошено догану заступнику селищного голови, відповідальному за здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; оголошено догану керівнику Центру надання соціальних послуг, фахівці якого надавали послуги постраждалій особі; Обласний центр соціальних служб провів навчання для працівників соціальної сфери.

1.5. Протидія торгівлі людьми

Україна взяла на себе зобов'язання запобігати торгівлі людьми й боротися з нею, одночасно гарантуючи гендерну рівність (ратифікація у 2010 році Конвенції Ради Європи про заходи

Phoca PDF

щодо протидії торгівлі людьми). Однак система протидії торгівлі людьми зазнала значних змін, спричинених неспровокованою збройною агресією РФ на території України.

Протягом 2022 року спостерігалось суттєве зниження кількості осіб, яким встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми. За даними Національної соціальної сервісної служби України, у 2022 році статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, встановлено 36 особам. За 2023 рік встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми 118 постраждалим (47 жінкам, 53 чоловікам, 9 дівчатам та 9 хлопцям). З них 6 особам встановлено статус особи, постраждалої від торгівлі людьми лише внаслідок реагування Уповноваженого. Отримання такого статусу надає змогу постраждалим отримати безоплатну медичну, психологічну, соціальну, правову та інші види необхідної допомоги, у тому числі грошову.

Уряд докладає певних зусиль для покращення стану додержання прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Затвердження у 2023 році Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року допоможе, зокрема, здійснювати належне реагування на факти торгівлі людьми, підвищити рівень виявлення та розкриття злочинів, пов’язаних з торгівлею людьми, а також охопити більшу кількість осіб всіма видами безоплатної допомоги та спеціалізованими послугами.

За результатами дослідження ризиків та вразливості цільових груп населення до торгівлі людьми та експлуатації під час війни[21] з’ясовано, що 83% респондентів з числа ВПО вважають, що вони ніколи не постраждають від торгівлі людьми.

Однак вимушена зміна місця проживання, втрата житла та/або місця роботи підвищує ризик до потрапляння в ситуації торгівлі людьми. У групі ризику - жінки з дітьми з числа ВПО та соціально незахищених верств. Уповноваженим зафіксовано випадки порушення Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми.

Уповноваженим продовжується розгляд звернень громадян, які піддавались різним видам експлуатації, перебуваючи на тимчасово окупованих територіях України або в РФ. Жінки, чоловіки та діти заявляють про випадки примусу окупантами до виконання важких видів робіт, що супроводжувалися погрозами їм або їхнім рідним. Цивільні заручники є найуразливішою категорією для потрапляння в ситуації торгівлі людьми, оскільки можуть бути використані у збройному конфлікті, піддані трудовій та іншим видам експлуатації, та не мають можливості звернутися за допомогою або захистом.

Підневільний стан полонених, погрози, застосування психологічного та фізичного насилля, позбавлення їжі та води - є передумовами до залучення їх в ситуації торгівлі людьми.

Система протидії торгівлі людьми в Україні виявилась, подекуди, не готовою до реагування на такі випадки та забезпечення необхідною допомогою постраждалих. За результатами розгляду звернень від осіб, які вважали себе постраждалими від торгівлі людьми, встановлено окремі випадки порушення їх прав на інформацію, допомогу та захист. Мають місце системні недоліки у діяльності органів державної влади у сфері забезпечення надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми. З метою гарантування права на інформацію

Phoca PDF

особам, які ймовірно постраждали від торгівлі людьми, Уповноваженим розроблено та надіслано інформаційні матеріали зазначеної тематики для розповсюдження обласними військовими адміністраціями.

1.6. Захист від дискримінації за ознакою громадянства

(а) Документування іноземців та осіб без громадянства. Підтвердження законності перебування в Україні

Конституцією України закріплено рівність конституційних прав і свобод громадян. Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України.

Водночас не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Законність перебування іноземця або особи без громадянства в Україні може бути підтверджена паспортним документом з позначкою про перетин кордону або штампом про продовження терміну перебування з урахуванням дати перетину кордону, а також посвідкою на тимчасове або постійне проживання зі штампом реєстрації адреси місця проживання та з дійсним терміном дії.

На сьогодні у зв'язку з повномасштабною військовою агресією РФ проти України постала проблема підтвердження законності перебування в Україні громадян Республіки Білорусь і Російської Федерації, на яких поширюються загальні правила оформлення посвідок на тимчасове/постійне проживання. Окрім цього, до громадян РФ застосовують обмеження, встановлені постановою Кабінету Міністрів України № 1202 від 21 жовтня 2023 року «Деякі питання реалізації актів законодавства у сфері міграції в умовах воєнного стану».

Указом Президента Республіки Білорусь від 04 вересня 2023 року № 278 «Про порядок видачі документів та вчинення дій» з повноважень Міністерства закордонних справ Республіки Білорусь виключено функцію документування, окрім оформлення посвідчення на повернення. Це призвело до того, що за відсутності паспортного документа громадянина Республіки Білорусь з актуальним терміном дії, оформлення/обмін посвідки на проживання в Україні та підтвердження законного перебування в Україні неможливе.

2023 року на розгляд Уповноваженого надходили звернення від громадян Республіки Білорусь (26 звернень) і Російської Федерації (124 звернення від 200 осіб) щодо відсутності можливості продовження або оформлення нових паспортних документів, що посвідчують їхню особу та підтверджують належність до громадянства.

Додаткової уваги потребує питання документування іноземців та осіб без громадянства, які від початку широкомасштабної військової агресії РФ проти України стали на захист незалежності та суверенітету України, однак втратили документи або такі документи пошкоджені та непридатні для використання, або термін їх дії завершився.

Phoca PDF

Гостро також постало питання виходу з громадянства РФ. Враховуючи потребу врегулювання питання завершення процедури набуття громадянства України особами, пов'язаними з країною-агресором, за результатом зустрічей і консультацій Уповноваженого з органами державної влади, що реалізують державну політику у сфері набуття громадянства, Кабінет Міністрів України подав на розгляд Верховної Ради України проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які беруть участь у захисті територіальної цілісності та недоторканності України» (реєстр. № 9585 від 07 серпня 2023 року)[22]. Питання продовження терміну виконання зобов'язання припинити іноземне громадянство громадянами Російської Федерації потребує законодавчого врегулювання.

(b) Захист прав біженців та осіб, які потребують тимчасового або додаткового захисту

Після початку збройної агресії РФ проти України та її народу багато громадян України та іноземців, які мали статус біженців та осіб, які потребують тимчасового або додаткового захисту в Україні, змушені були залишити Україну. На сьогодні багато з них вирішили повернутися.

Рівні права і свободи повинні гарантуватися іноземцям, які набули статусу біженця або особи, яка потребує тимчасового або додаткового захисту в Україні, зокрема право на отримання належного рівня послуг, медичного обслуговування, гарантування дотримання економічних прав, а також права на повернення в Україну.

Ураховуючи відсутність можливості пересилання та отримання через закордонні дипломатичні установи України документів, що посвідчують статус біженця, отриманий в Україні, за умови наявності підстав для документування таких осіб відповідними документами або якщо такі документи не були своєчасно отримані особою, єдиним способом забезпечення реалізації права на повернення в Україну є оформлення посвідчення на повернення в Україну та сприяння в поверненні в Україну для отримання посвідчення біженця.

В умовах широкомасштабної збройної агресії РФ проти України посилення заходів безпекової політики на загальнодержавному рівні та в окремих сферах суспільних відносин є обґрунтованою потребою. Водночас під час вжиття таких заходів посилюються ризики необґрунтованих обмежень прав не тільки громадян України, а й іноземців, які на законних підставах перебувають на території нашої держави.

Упродовж вересня-жовтня 2023 року до Уповноваженого звернулися 15 іноземців щодо порушення їхнього права на отримання банківських послуг у АТ КБ «ПриватБанк» (далі – Банк) та дискримінації за ознакою громадянства. Більшість заявників мали посвідчення осіб, які потребують додаткового захисту в Україні.

Упродовж тривалого часу заявники користувалися рахунками в Банку, на які отримували, зокрема, соціальні виплати, однак у липні 2023 року дізналися про блокування рахунків і припинення банківського обслуговування.

Рішення про відмову в обслуговуванні та блокування рахунків було прийнято за результатами

Phoca PDF

фінансового моніторингу з урахуванням вимог статей 8, 11, 15 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та Санкційної політики Банку. Конкретних причин прийняття такого рішення Банк не зазначив. Натомість заявникам усно повідомлялося, що підставою відмови є їхня громадянська належність до країн із неприйнятно високим ризиком.

У межах провадження Уповноваженого за результатами вжитих Національним банком України заходів нагляду, з урахуванням наданих Уповноваженим роз'яснень і рекомендацій Комітет з питань комплаєнсу та фінансової безпеки у межах повноважень, делегованих правлінням Банку, прийняв рішення про застосування окремих винятків із Санкційної політики Банку для забезпечення відновлення обслуговування клієнтів-іноземців, визнаних в Україні особами, які потребують додаткового захисту.

(с) Реалізація права на повернення з-за кордону в Україну дітьми, один із батьків яких є громадянином держави-агресора

З початком широкомасштабної військової агресії проти України розірвано дипломатичні відносини між Україною та РФ. З 01 липня 2022 року в Україні офіційно запроваджено візовий режим для громадян РФ. За поданням Президента 17 червня 2022 року уряд скасував дію міжурядової угоди 1997 року про безвізовий режим і припинив дію угоди 2011 року про спрощений прикордонний рух між Україною та Російською Федерацією.

Таким чином для в'їзду в Україну громадяни держави-агресора повинні звернутися до ЗДУ України. Однак під час звернення за візами на в'їзд в Україну іноземці часто отримують відмову. Водночас за кордоном на сьогодні перебувають також неповнолітні діти – громадяни України, які не мають змоги повернутися в Україну без супроводу матері у зв'язку з тим, що така матір є громадянкою РФ і не може оформити візу на в'їзд в Україну.

Ця обставина порушує право дитини на проживання у повноцінній сім'ї. Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. Згідно з Конституцією України діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним.

На розгляді Уповноваженого перебувало 31 звернення, зокрема 26 звернень від громадян РФ щодо відмови в оформленні віз, зокрема таких, які є батьками неповнолітніх дітей – громадян України.

За інформацією Міністерства закордонних справ України, наданою Уповноваженому, у період з 01 липня 2022 року до 31 грудня 2023 року громадянам РФ оформлено 16 віз типу D-14 для возз'єднання сім'ї з громадянами України (на підставі шлюбу), в оформленні візи відмовлено 151 громадянину РФ (у зв'язку з відмовою в погодженні оформлення віз типу D-14).

Своєю чергою така тенденція може стати причиною порушення прав і свобод дітей – громадян України, які не можуть повернутися в Україну з матір'ю – громадянкою країни-агресора, якій відмовлено в оформленні візи в'їзду в Україну.

Phoca PDF

2. Права представників національних меншин (спільнот), корінних народів

2023 рік став важливим роком щодо реформування законодавства із забезпечення прав представників національних меншин (спільнот). Так, 01 липня 2023 року набув чинності Закон України «Про національні меншини (спільноти) України»[23], над розробленням якого зокрема брали участь представники Секретаріату Уповноваженого. 08 грудня 2023 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів стосовно прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах»[24], спрямований на врахування рекомендацій Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційська комісія)[25]. Серед вагомих новел Закон покладає на Уповноваженого функцію здійснення парламентського контролю за дотриманням права національних меншин (спільнот) на використання мов національних меншин (спільнот).

У рамках продовження гармонізації українського законодавства щодо національних меншин (спільнот) і корінних народів органічним кроком стало ухвалення 26 вересня 2023 року розпорядження Кабінету Міністрів України № 850-р «Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 року»[26] (розробник – ДЕСС).

Більш детальне дослідження проблематики збереження мовного розмаїття в Україні планується висвітлити у спеціальній доповіді Уповноваженого щодо дотримання прав національних меншин (спільнот) та корінних народів в умовах збройної агресії проти України.

Уповноважений здійснює постійний моніторинг проявів упереджень, протидії дискримінації щодо осіб, які належать до національних меншин (спільнот) і корінних народів, перевірки фактів потрапляння осіб в ситуації використання етнічного профайлінгу правоохоронними органами, можливого розпалювання національної ворожнечі та ненависті, а також приниження національної честі та гідності.

Водночас у процесі моніторингу дотримання прав національних меншин (спільнот) і корінних народів фіксуються випадки дискримінаційних дій стосовно них. Уповноважений здійснює послідовну та комплексну роботу, направлену на дотримання абсолютної рівності національних меншин (спільнот) і корінних народів у цілісності та єдності в українському суспільстві.

Зміцнення поваги до різноманітності, прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот), – складник євроінтеграційних зобов'язань України. Удосконалення правового механізму запобігання та протидії дискримінації, зокрема за етнічною, мовною, релігійною та расовою ознаками, – одна з проблем, на вирішення якої спрямована Державна цільова національно-культурна програма «Єдність у розмаїтті» до 2034 року, затверджена

Phoca PDF

розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2023 року № 850-р[27].

2.1. Право на освіту мовами національних меншин (спільнот), корінних народів

Право на освіту рідною мовою гарантується кожному на конституційному рівні та статтею 7 Закону України «Про освіту»[28], якою передбачено, що мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова. У класах (групах) з навчанням мовами національних меншин або корінних народів гарантується право на використання мови відповідної національної меншини та корінного народу в освітньому процесі поряд з державною мовою.

Оновленою 2023 року редакцією Закону України «Про освіту» визначено диференційовані та змістовні підходи до численних національних меншин і корінних народів України для забезпечення їхнього права навчатися рідною мовою чи вивчати рідну мову на різних рівнях освіти.

Крім того, перехідні положення Закону України «Про освіту» (п.19 ч. 3 Розділ XII) наразі фіксують, що особи, які належать до національних меншин України, мови яких є офіційними мовами Європейського Союзу, і почали здобуття загальної середньої освіти до 01 вересня 2018 року мовою відповідної національної меншини України, до завершення здобуття повної загальної середньої освіти мають право продовжувати здобувати таку освіту відповідно до правил, що діяли до набрання чинності цим Законом.

У 2022/2023 навчальному році у закладах загальної середньої освіти освітній процес здійснюється десятьма мовами (державною (українською), дев'ятьма мовами корінних народів і національних меншин (кримськотатарською, болгарською, молдовською, німецькою, польською, російською, румунською, словацькою, угорською) та англійською.

За інформацією Міністерства освіти і науки України у 2022/2023 навчальному році функціонує: 205 закладів загальної середньої освіти (комунальні та приватні) з класами з навчанням мовами корінних народів, національних меншин поряд з державною, в яких навчаються мовами національних меншин 35 776 учнів. З них – 70 закладів з класами з навчанням українською та іншими мовами національних меншин, інші – 135 з класами з навчанням виключно однією мовою. Найбільш поширеними мовами навчання є угорська (15 953 учнів) і румунська мови (15 263 учнів) навчання.

Проте кримськотатарською мовою навчання не здійснюється у жодному із закладів загальної середньої освіти. Єдиним навчальним закладом з вивченням кримськотатарської мови як самостійного навчального предмета є приватний заклад «Кримськотатарський ліцей «Бірлік скул» Київської області.

2.2. Дотримання прав корінних народів України

Декларація ООН про права корінних народів, прийнята Генеральною Асамблею 13 вересня 2007 року, до якої долучається Українська держава, визначає важливі для країн-учасниць стандарти поводження, спрямовані на ліквідацію порушень прав людини проти 370 мільйонів корінних народів планети та допомоги їм у боротьбі з дискримінацією та маргіналізацією.

Phoca PDF

Держава сприяє консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів України, як визначено в ст. 11 Конституції України.

Права корінних народів визначаються виключно Законами України (ст. 92 Конституції України). Законом України «Про корінні народи України»[29] врегульовано правовий статус корінних народів України, караїмів, кримчаків і кримських татар, встановлено правові гарантії на володіння всіма правами людини та основоположними свободами осіб, які належать до корінних народів України, нарівні з іншими.

РФ системно порушує принципи МГП, спостерігаються системні утиски корінного народу України, кримських татар, відбувається пошкодження та руйнування історичних пам'яток кримськотатарського народу, триває незаконний призов осіб, які належать до корінних народів України до збройних сил РФ. В умовах незаконної окупації АР Крим ситуація з правами та свободами корінних народів залишається вкрай складною, вона суттєво погіршилася після повномасштабного вторгнення РФ в Україну.

2.3. Дотримання прав ромської національної меншини (спільноти) України

Однією з найуразливіших національних меншин (спільнот) в Україні є роми, а повномасштабна війна суттєво погіршила їхнє становище щодо доступу до якісної освіти та послуг у сфері охорони здоров'я, стала перепоною до підвищення якості їхніх житлово-побутових умов, працевлаштування та зайнятості – ускладнила подолання перешкод на шляху до гармонійного та рівноправного співіснування ромів серед українського суспільства.

За оцінкою експертів[30], майже 30 тисяч ромів в Україні не мають відповідних ідентифікаційних документів, передбачених законодавством, – свідоцтва про народження, ідентифікаційного номера та паспорту.

Розроблення та впровадження політики забезпечення рівності, інтеграції та участі ромської спільноти в українському суспільстві обумовлено виконанням міжнародних зобов'язань України відповідно до Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації[31] та Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин[32].

28 липня 2021 року Кабінет Міністрів України схвалив «Стратегію сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року»[33]. Уповноважений ініціював перегляд Стратегії, реалізацію якої було відтерміновано з моменту її схвалення 2021 року Кабінетом Міністрів України, а також порушено питання щодо прийняття відповідного Плану заходів до неї.

22 грудня 2023 року Кабінет Міністрів України прийняв Розпорядження № 1197 «Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року на 2024–2025 роки».

Реалізація конституційних прав і свобод представниками національних меншин (спільнот), корінних народів України неможлива без документів, що посвідчують особу та належність до

Phoca PDF

громадянства.

Згідно з неофіційними даними ромських громадських організацій тільки в Закарпатській області кількість осіб, які недокументовані, може досягати 10 тисяч.

Упродовж 2023 року працівники Секретаріату Уповноваженого спільно з представниками Ромського жіночого фонду «Чіріклі» здійснили моніторингові візити до Закарпатської області для перевірки дотримання прав і свобод представників ромської національної (меншини) в умовах воєнного стану та подальшого їх документування.

Зважаючи на інформацію, отриману за результатами цих візитів, та в межах проєкту Ради Європи «Підтримка реформування законодавчої бази щодо національних меншин та зміцнення стійкості національних меншин і ромів в Україні», у червні 2023 року Уповноважений ініціював реалізацію пілотного проєкту на 2023–2024 рр. у м.Мукачево Закарпатської області «Документування осіб з числа ромської національної меншини (спільноти) та напрацювання юридичних механізмів спрощення цієї процедури».

Так, спільними зусиллями в межах Мукачівської громади партнери проєкту зібрали та опрацювали досьє на 271 особу ромської національної меншини (спільноти). У результаті вжиття заходів у межах пілотного проєкту на 31 грудня 2023 року документовано 62 особи.

Процес документування триває, проте в умовах широкомасштабної військової агресії РФ проти України представники національних меншин (спільнот) і корінних народів вимушено залишили свої домівки. Ураховуючи втрати або знищення документів, що підтверджують їхній правовий зв'язок з Україною, різко постало питання відновлення втрачених документів. Важливим питанням залишається проблематика здійснення процедури ідентифікації особи, без якої жодна особа не може бути документована.

До Секретаріату Уповноваженого надійшло звернення від голови благодійного фонду в інтересах особи від представників ромської національної меншини (спільноти) Ч. та її дітей щодо вирішення питання оформлення документів, що посвідчують особу. У зверненні зазначалося, що жінка є внутрішньо переміщеною особою з Донецької області, у неї відсутній паспорт громадянина України. У її дітей відсутні свідоцтва про народження.

Для вирішення питання оформлення паспорта громадянина України на підставі наявного у особи Ч. свідоцтва про народження остання зверталася до територіального підрозділу ДМС України, проте їй повідомили про потребу забезпечити особисту присутність її матері, яка наразі перебуває за кордоном.

У результаті реагування Уповноваженого компетентні органи державної влади здійснили ідентифікацію Ч., її право на оформлення паспорта громадянина України відновлено.

Так, 02 травня 2023 року територіальним підрозділом ДМС України громадянці Ч. видано паспорт громадянина України у вигляді ID-картки. Відтепер жінка має право звернутися до відділу державної реєстрації актів цивільного стану та зареєструвати своїх дітей.

Phoca PDF

3. Свобода віросповідання та релігійні погляди

РФ продовжує використовувати релігію як зброю для дискредитації України на міжнародній арені та використовує інформаційні операції на релігійному грунті для досягнення військових цілей, незважаючи на те, що сама здійснює грубі порушення релігійної свободи в окупованій території Україні.

Відповідно до моніторингу «Релігія у вогні»[34] Конгресу національних громад України у партнерстві з Майстернею академічного релігієзнавства в Україні у період з 24 лютого 2022 року до 24 листопада 2023 року пошкоджено чи зруйновано 495 релігійних об'єктів, а саме: 290 православних культових об'єднань (250 УПЦ і 40 ПЦУ), протестантських – 156, юдейських – 15, греко і римо-католицьких – 12, мусульманських – 7, споруди інших релігій – 8, духовних навчальних закладів – 7.

Використання релігії для підриву української державності залишається серйозним викликом і реальною загрозою для Української держави й суспільства в умовах війни.

З початком широкомасштабного вторгнення керівництво УПЦ засудило російську агресію, але не розірвало стосунки з Московським патріархатом. Це було підтверджено Висновком релігієзнавчої експертизи Статуту про управління УПЦ на наявність церковно-канонічного зв'язку з МП[35], що здійснено на виконання рішення РНБО «Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»[36].

За даними обласних, Київської міської державних адміністрацій (військових адміністрацій), 472 релігійні громади УПЦ 2023 року змінили свою канонічну підлеглість на підлеглість релігійним центрам (управлінням) Української Православної Церкви (Православної Церкви України).

Однак, у зв'язку з правовими колізіями вітчизняного законодавства, переходи залишають можливість частині незгідного з цими процесами духовенства УПЦ апелювати та звинувачувати опонентів у незаконному захопленні через недотримання певних процедурних аспектів під час зміни конфесійної належності.

У зв'язку із цим працівники Секретаріату Уповноваженого впродовж лютого-квітня 2023 року здійснили 11 моніторингових візитів загальних зборів релігійних громад у регіонах України для перевірки правомірності зміни конфесійної належності від УПЦ до ПЦУ.

За час проведення моніторингових візитів не було зафіксовано порушень, безпеку заходів у кожному випадку забезпечували представники Національної поліції України. Волевиявлення членів громад у кожному випадку було вільним і відбувалося прозоро.

Ще одним питанням, яке набуло широкого розголосу, є ситуація навколо Національного заповідника «Києво-Печерська лавра».

Phoca PDF

Внаслідок виявлених порушень умов договору між національним заповідником і Свято-Успенською Києво-Печерською лаврою (чоловічим монастирем) УПЦ про безоплатне користування релігійною організацією культовими будівлями та іншим майном, що є державною власністю, зокрема нецільового використання майна та утримання його у неналежному стані, наказом МКІП від 29 березня 2023 року ініційовано розірвання вказаного договору, створено комісію з приймання-передачі державного майна Національного заповідника «Києво-Печерська лавра».

У питаннях Національного заповідника «Києво-Печерська лавра» (далі – НЗ «КПЛ») важливим є насамперед збереження історичної культурної спадщини об'єкта, який перебуває під охороною ЮНЕСКО. У зв'язку із цим та для моніторингу дотримання права на свободу світогляду і віросповідання Уповноважений забезпечив присутність працівника профільного Департаменту Секретаріату під час діяльності комісій, утворених з перевірки та опечатування корпусів на території та з приймання-передачі державного майна.

3.1. Альтернативна (невійськова) служба в Україні та інші проблемні питання забезпечення дотримання релігійних прав під час проходження військової служби

Наразі в Україні існують непоодинокі випадки порушення прав, гарантованих частиною 4 статті 35 Конституції України, щодо заміни виконання військового обов'язку альтернативною (невійськовою) службою в разі, якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина.

2023 року до Уповноваженого надійшло 20 звернень від осіб, які не змогли скористатися своїм конституційним правом не виконувати військовий обов'язок із заміною його на альтернативну або іншу невійськову службу через відсутність врегульованого законом механізму проходження такої служби під час військового стану[37].

Утім, питання альтернативної служби залишається не єдиною проблемою, що стосується проблематики військової служби та релігії.

Питання особливостей харчування, обумовлених релігійними переконаннями, для осіб, які не скористалися правом заміни виконання військового обов'язку альтернативною (невійськовою) службою та добровільно вступили до лав ЗСУ, залишається неврегульованим на законодавчому рівні та призводить до випадків порушення релігійних прав військовослужбовців.

До Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини надійшло звернення про захист від дискримінації за релігійною ознакою.

Заявник Т. після початку збройної агресії добровільно вступив до лав територіальної оборони, проте після зарахування на службу мав непорозуміння на ґрунті релігійних переконань, адже служба не дозволяла звичний режим дозволеного релігією харчування та виконання релігійних обрядів.

Не маючи змоги вживати їжу, дозволену відповідно до свого віросповідання, він нічого не їв і не пив по кілька днів. Після чергового голодування заявник повідомив, що не може заступити на

Phoca PDF

чергування, адже голодний і не має сил. Це стало підставою для порушення щодо нього кримінального провадження та застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Для вирішення проблеми та відновлення права заявника Уповноважений зібрав повну інформацію щодо віровчення кришнаїтів, а також всебічний опис принципів «ахімси» та правил ведичної культури харчування та передав до Апеляційного суду як матеріали справи.

Як результат, апеляційну скаргу заявника було задоволено; скасовано ухвалу слідчого судді щодо заявника; прийнято рішення постановити нову ухвалу, якою у клопотанні слідчого про продовження тримання під вартою підозрюваного відмовлено; підозрюваного звільнено з-під варти, що дало змогу з урахуванням релігійних переконань приймати їжу відповідно до віросповідання та релігійних обрядів кришнаїтів; за його заявою переведено до іншого військового батальйону. Крім цього, захисник заявника порушив питання перед військовим командуванням щодо заміни йому військової служби на альтернативну (невійськову).

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Верховній Раді України:

забезпечити розгляд і прийняття проєкту Закону України «Про внесення змін до Кодексу про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації» (реєстр. № 5488 від 13 травня 2021 року);

забезпечити розгляд і прийняття проєкту Закону України «Про інститут реєстрованих партнерств» (реєстр. № 9103 від 13 березня 2023 року);

забезпечити розгляд і прийняття проєкту Закону щодо врегулювання правового статусу іноземців та осіб без громадянства, зокрема тих, які беруть участь у захисті територіальної цілісності та недоторканності України, щодо набуття громадянства України або підтвердження законності перебування на території України (реєстр. № 9585 від 07 серпня 2023 року);

ініціювати внесення змін до Виборчого кодексу України для сприяння реалізації виборчого права неписемними громадянами, зокрема ромами.

Міністерству закордонних справ України, Міністерству внутрішніх справ України:

розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України зміни до Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 01 березня 2017 року №118 для визначення механізму перевірки підстав для оформлення віз типу D-14 для возз'єднання сім'ї з громадянами України (на підставі шлюбу) іноземцям, які є громадянами держав згідно з переліком, визначеним МЗС разом з СБУ, з якими за кордоном перебувають діти – громадяни України, з урахуванням положень Закону України «Про імміграцію» та іншими нормативно-правовими актами.

Phoca PDF

Міністерству економіки України, Міністерству соціальної політики України:

організувати навчання для роботодавців щодо гендерного аудиту і впровадження принципів гендерної рівності та недискримінації на робочому місці.

Міністерству економіки України:

розробити та внести зміни до наказу Міністерства економіки України від 16 червня 2023 року № 5782 «Про здійснення позапланових заходів державного нагляду (контролю) впродовж періоду воєнного стану» для відновлення здійснення Держпраці позапланових заходів державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства про рекламу щодо реклами про вакансії (прийом на роботу) для протидії проявам дискримінації у сфері праці, а також щодо здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства про працю в частині протидії цькуванню.

Міністерству розвитку громад, територій та інфраструктури України:

розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України Порядок заміни житла (житлових приміщень), в якому проживає особа з інвалідністю, у разі його невідповідності вимогам щодо безперешкодного доступу та неможливості пристосування до потреб осіб з інвалідністю.

Міністерству юстиції України:

розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України законопроєкт про внесення змін до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» для доповнення переліку суб'єктів права на безоплатну вторинну правничу допомогу категорією осіб, які постраждали від злочинів на ґрунті ненависті.

Міністерству освіти і науки України:

забезпечити подальше впровадження кумулятивної багатомовної освіти та масштабування відповідних практик у школах із викладанням мовами національних меншин (спільнот) України у діалозі з особами, які належать до національних меншин (спільнот);

забезпечити підготовку методичних рекомендацій і програм підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників з питань запобігання та протидії дискримінації у сфері освіти та забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків;

розробити та затвердити навчальну модель факультативної освіти вивчення мов корінних народів України для учнів закладів загальної середньої освіти з урахуванням виявлених освітніх потреб, локалізації представників корінних народів України.

Міністерству соціальної політики:

розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про протидію торгівлі людьми» щодо вдосконалення

Phoca PDF

окремих положень, які регулюють питання у сфері протидії торгівлі людьми», яким, зокрема, передбачено надати органам місцевого самоврядування повноваження здійснювати заходи у сфері протидії торгівлі людьми;

розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України зміни до пунктів 3 та 7 Порядку виплати допомоги на дітей, які виховуються у багатодітних сім'ях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 2019 року № 250, та забезпечити право на отримання соціальної допомоги особами, які потребують додаткового захисту в Україні;

розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України проєкт Плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації стосовно жінок до дев'ятої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок.

Міністерству охорони здоров'я, Національній службі здоров'я України:

розробити та затвердити механізм можливості звернення за отриманням безоплатної медичної допомоги особам, які потребують додаткового або тимчасового захисту, а також особам, які звернулися за захистом в Україні.

Міністерству оборони України:

розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України зміни до Постанови Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 року № 426 «Про норми харчування військовослужбовців Збройних Сил, інших військових формувань і Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, поліцейських, осіб рядового, начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту» з урахуванням особливостей харчування особового складу, обумовлених релігійними переконаннями.

Державній міграційній службі України:

забезпечити відкриття та функціонування відокремлених підрозділів ДП «Документ» на території країн, де перебуває багато громадян України, які покинули територію України внаслідок широкомасштабної збройної агресії проти України;

розробити та затвердити методичні рекомендації для регіональних і територіальних підрозділів ДМС щодо реалізації права на отримання паспорта громадянина України через територіальні органи ДМС України особами з інвалідністю, зокрема тими, які не можуть пересуватися самостійно у зв'язку з тривалим розладом здоров'я, за зверненням такої особи або її законного представника. Забезпечити доведення таких рекомендацій до структурних підрозділів та організувати здійснення моніторингу та контролю їхнього виконання;

розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України проєкт постанови, яким врегулювати механізм підтвердження законності перебування на території України громадян РФ, які до початку широкомасштабної військової агресії Російської Федерації проти України були документовані посвідкою на тимчасове або постійне проживання в Україні;

Phoca PDF

розробити та затвердити порядок встановлення належності до громадянства України осіб, які народилися на території, що на сьогодні є тимчасово окупованою, та на момент окупації не досягли 14-річного віку або по досягненню такого віку не були документовані паспортом громадянина України, яким, з-поміж іншого, передбачити можливість оформлення посвідчень на повернення в Україну для проходження процедури ідентифікації та подальшого документування паспортом громадянина України у разі, якщо такі особи виїхали за кордон після початку широкомасштабної військової агресії проти України.

Державній службі України з етнополітики та свободи совісті:

оновити положення Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року відповідно до актуальних викликів, зумовлених російською агресією.

Національній соціальній сервісній службі України:

забезпечити здійснення систематичного контролю за діяльністю спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі;

провести навчання для представників суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, щодо виявлення, ідентифікації та надання допомоги постраждалим особам, зокрема тим, які належать до вразливих груп населення.

Національному банку України:

забезпечити постійний моніторинг дотримання прав біженців та осіб, які потребують тимчасового або додаткового захисту, які отримали такий статус в Україні, на отримання банківських послуг та, у разі виявлення порушень, вживати заходів у межах повноважень, визначених чинним законодавством України.

Обласним, Київській міській державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування:

забезпечити підготовку фахівців, які реалізують Типову програму для кривдників, затверджену наказом Міністерства соціальної політики від 01 жовтня 2018 року № 1434;

визначити потреби у створенні спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, забезпечити їх створення та функціонування;

визначити структурні підрозділи обласних і районних державних адміністрацій, відповідальних за здійснення процедури встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, та відповідальних посадових осіб за цим напрямом у всіх місцевих державних адміністраціях;

здійснити громадські консультації для виявлення серед представників національних меншин (спільнот) ініціатив і потреб щодо утворення консультативно-дорадчих органів з питань

Phoca PDF

національних меншин (спільнот) або центрів національних меншин (спільнот).

[1] Індекс верховенства права, 2023 рік, Україна: https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2023/Ukraine/Fundamental%20Rights/.

[2] https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/26573

[3] Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text .

[4] Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.04.2023 № 372-р «Про затвердження плану заходів на 2023–2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-2023-%D1%80#Text.

[5] Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 29 вересня 2023 р. № 159-23 Про затвердження типової загальної короткострокової програми підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування «Забезпечення створення безбар'єрного простору на засадах рівності, недискримінації, доступності та інклюзії»: https://nads.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-typovoi-zahalnoi-korotkostrokovoi-prohramy-pidvyshchennia-kvalifikatsii-derzhavnykh-sluzhbovtsiv-ta-posadovykh-osib-mistsevoho-samovriaduvannia-zabezpechennia-stvorennia-be.

[6] The European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association, The Country Ranking section: https://rainbow-europe.org/country-ranking#.

[7] Сприйняття ЛГБТ людей та їх прав в Україні: травень-червень 2023 року. Аналітичний звіт. Правозахисний ЛГБТ Центр «Наш світ», 2023 рік: https://gay.org.ua/blog/2023/06/15/spryiniattia-lhbt-liudei-ta-ikh-prav-v-ukraini-traven-cherven-2023-roku-analitychnyi-zvit/.

[8] Війна та цивільні партнерства. Становище ЛГБТК в Україні у 2023 році. Правозахисний ЛГБТ Центр «Наш світ», 2023 рік: https://gay.org.ua/publications/Situation-of-LGBT-in-Ukraine-2023-UKR.pdf.

[9] Доповідь ЄКРН щодо України (п'ятий цикл моніторингу), 20.06.2017: https://rm.coe.int/fifth-report-on-ukraine-ukrainian-translation-/16808b5caa.

[10] LGBTQI + refugees from Ukraine in the EU countries: challenges and needs. Gender Stream, 2023 рік: https://drive.google.com/file/d/1YqoF4X3CnmjbNITH79lr420wIQUuoebr/view.

[11] https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41497

Phoca PDF

[12] Можливості та перешкоди на шляху демократичного переходу України. Загальнонаціональне телефонне опитування (10–21 травня, 2023), National Democratic Institute: https://kiis.com.ua/materials/pr/20230630_p/May%202023_wartime%20survey_Public%20version_Ukr.pdf.

[13] Справа «Маймулахін і Марків проти України» (Заява № 75135/14), ЄСПЛ, від 01.06.2023: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_i96#Text.

[14] Global Gender Gap Report,World Economic Forum, 2023: https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2023/.

[15] Action coalitions commitments dashboard, Generation Equality Forum: https://dashboard.commitments.generationequality.org/map/.

[16] Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. № 1277-р «Про участь Уряду України у міжнародній ініціативі «Коаліції дій для сприяння досягненню гендерної рівності»: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-uchast-uryadu-ukrayini-u-mizhnarodnij-iniciativi-koaliciyi-dij-dlya-spriyannya-dosyagnennyu-gendernoyi-rivnosti-i211020-1277.

[17] Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2023 р. № 815-р «Про схвалення Національної стратегії подолання гендерного розриву в оплаті праці на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2023–2025 роки»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-2023-%D1%80#Text

[18] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.

[19] Наказ Міністерства економіки України від 16.06.2023 № 5782 «Про здійснення позапланових заходів державного нагляду (контролю) протягом періоду воєнного стану».

[20] Проєкт Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері промислової безпеки, охорони праці, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами, здійснення державного гірничого нагляду, здійснення державного нагляду та контролю за додержанням вимог законодавства про працю та зайнятість населення» від 18.04.2023 (реєстр. № 9219): https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41797.

[21] Дослідження: «Оцінка ризиків та вразливості цільових груп населення до торгівлі людьми та експлуатації під час війни»: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1861/files/documents/2023-12/survey_infographics-2023_ukr.pdf

[22] https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42471

[23] Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» № 2827-IX, набув чинності 1 липня 2023 року: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20.

[24] Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної

Phoca PDF

оцінки Ради Європи та її органів стосовно прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах»: № 3504-IX: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3504-20#Text.

[25] Висновок Європейської комісії «За демократію через право» щодо Закону про національні меншини (спільноти), ухвалений Венеціанською комісією на 135-му пленарному засіданні (Венеція, 9–10 червня 2023 року) від 12 червня 2023 року: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)021-e.

[26] Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2023 р. № 850-р «Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 року»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-2023-%D1%80#Text.

[27] Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2023 р. № 850-р «Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 року»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-2023-%D1%80#Text.

[28] Закон України «Про освіту» від 5.09.2017 № 2145-VIII: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text.

[29] Закон України від 01.07.2021 № 1616-IX «Про корінні народи України»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text.

[30] Подвійна дискримінація. Як повномасштабна війна в Україні загострила проблеми ромів. Накипіло: https://nakipelo.ua/podvijna-dyskryminatsiia-iak-povnomasshtabna-vijna-v-ukraini-zahostryla-problemy-romiv.

[31] Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації в редакції від 04.02.1994: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text.

[32] Рамкова конвенція про захист національних меншин: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text.

[33] Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 липня 2021 р. № 866-р про схвалення Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2021-%D1%80#Text.

[34] Інфографіка відповідно до моніторингу «Релігія у вогні» Конгресу національних громад України у партнерстві з Майстернею академічного релігієзнавства: https://drive.google.com/file/d/1BsZtxmDBgYx6fG5SNcns-W9AOY4GZLRf/view.

[35] Висновок релігієзнавчої експертизи Статуту про управління Української Православної Церкви на наявність церковно-канонічного зв'язку з Московським патріархатом: https://dess.gov.ua/vysnovok-relihiieznavchoi-ekspertyzy-statutu-pro-upravlinnia-ukrainskoi-pravoslavnoi-tserkvy/.

[36] Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 1 грудня 2022 року про окремі

Phoca PDF

аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій): https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0021525-22#Text.

[37] Докладніше цю проблематику описано в підпункті а) підрозділу 1 розділу 2 «Щодо дотримання прав і свобод громадян України у зв'язку з призовом на військову службу під час мобілізації на особливий період» цієї доповіді.

Phoca PDF